

КУЛТУРА ГОВОРНОГ И ПИСАНОГ ЈЕЗИКА

Вербална комуникација

Два основна типа:

- Писана комуникација (раван синтаксе, на нивоу речи).
- Усмена комуникација (фонолошка, на нивоу гласова).

Језик постоји као конвенционално утврђен систем знакова насупрот којег се налази жива реч – говор који је стваралачки и свеобухватан.

Симболичност

Систематичност

Произвољност

Конвенционлност

Култура говора: усмена и писана порука

Вербална комуникација се бави успостављањем везе између две или више особа путем усмене (говор) или писане комуникације.

Појам културе језичког изражавања обухвата:

- *Употребу језика ради преношења порука.*
- *Познавање правила књижевног језика.*
- *Познавање комуникацијских правила.*
- *Остваривање норми и правила у одређеном типу језичке делатности.*
- *Обогаћивање језика читањем.*

Искази: говорни чинови

Сваки исказ има три аспекта:

- **Локуциони** аспект исказа представља буквално значење.
- **Илокуциони** аспект израза се односи на намеру коју говорник жели да оствари својим исказом (заповедање, молба, тражење).
- **Перлокуциони** аспект исказа се односи на ефекат који исказ производи код слушаца.

На пример, када вам надређени каже: *Данас правим извештај о пословању у претходној години.*

Сваки говорни чин може се сврстати у једну од пет категорија:

- **Репрезентативи:** Искизи у којима говорник износи неку чињеницу са уверењем да је она тачна (на пример, *Данас је петак*).
- **Директиви:** Оваквим исказима говорник настоји да наведе саговорника да нешто учини (на пример, питајући *Да ли је данас петак?* Очекујемо од саговорника да нам да одговор).
- **Искизи обавезивања:** Износећи одређене услове саговорник се обавезује на нешто (на пример, *Ако си у праву, онда ћу то да учиним*).
- **Експресиви:** Искизи у којима се изражавају одређена осећања или стања (на пример, *Жао ми је што сам био тако несмотрен*).
- **Декларативи:** Искизи којима се обзнањују нова стања (на пример, *Од данас више не пушим!*).

У ширем смислу разликујемо **директне** или **индиректне** говорне чинове.

Функционални стилови писаног језика

Опис:

- Претходна обавештеност (објективност) о предмету описа.
- Лични ставови (субјективност) према предмету који се описује.
- Издајање суштинских одлика предмета.

Приповедање:

- Опис
- Дијалози
- Посматрање и расуђивање.

Расправа је научни текст у којем се развија нека заокружена мисао или решава неко питање из било ког подручја људске делатности да би се доказала исправност или неисправност неке тврдње и изнеле другачије идеје и нове истине о предмету расправљања.

Функционални стилови

- **Публицистички** (новинарски)
- **Научни стил**
- **Научно-популарни стил**
- **Књижевно-уметнички стил** (поетски и наративни)
- **Административни** (канцеларијски, пословни) стил

Лингвистика, психолингвистика и социолингвистика

Три главне теорије о језику:

- **Лингвистичка** (теорија о човековом систему симболизације језичких појава у комуникацији).
- **Психолингвистичка** (теорија о човековој основној способности да се понаша симболично).
- **Социолингвистичка** (теорија која објашњава и предвиђа како је симболично понашање, тј. симболични систем повезан са друштвеним варијаблама корисника и контекста).

Комуникација у својству знака

Под појмом знака се може тумачити сваки догађај или предмет који је повезан у искуству појединца са другим предметом или догађајем на који се односи.

За особу која реагује није важан само знак, већ и појава коју он означава. Значење знака може бити садржано у његовом физичком облику али и у његовом контексту.

Саобраћајни знак на путу... (као физички облик знака), или живин стуб у топломеру... (знак у контексту).

Знаци по својој природи могу бити:

- Звучни (знак сирене, химна).
- Ликовни (логотип, саобраћајни знак, мапа).
- Предметни (жезло, круна као ознака краљевске моћи).

По врсти знаци могу бити:

- Конвенционални (договорни) знаци.
- Природни знаци се заснивају на знаковима природе

У дефинисању моторичких и кинетичких знакова треба разликовати (Клосовска, 2001):

- Потпуно природне манифестације физичке активности.
- Покрете формиране под утицајем културе, али који нису знакови.
- Неинтенционалне симптоме понашања које прималац тумачи као ознаке али који нису упућени као порука.
- Интенционалне „значењске гестове“ (на пример, намерно и свесно изабран израз лица).

Кодови, кодирање и декодирање поруке

Свако друштво одликује се кодовима понашања и кодовима значења (Јанићијевић, 2000):

- **Кодови понашања** регулишу начине понашања заједнице и појединих чланова, прописујући их и санкционишући их
- **Кодови значења** односе се на системе знакова и битно зависе од културе и друштвеног окружења у коме настају.

Кодови понашања и значења представљају кодирани систем друштвеног општења који је битно одређен појединцем и околностима у којима се он налази.

Кодови могу бити:

- **Дигитални**
- **Аналошки**

Редундантност и ентропичност

поруке

Два основна типа поруке са којима се човек сусреће су:

- **Редундантна порука.**
- **Ентропична порука.**

Фигуративно изражавање: метафора и метонимија

Метафора је поређење које се заснива на једној заједничкој особини два предмета, при чему се не помиње предмет који се пореди, већ само други предмет, тј. метафором се преноси значење једне речи у област која јој није блиска, а контекст у коме је примењена помаже разумевању.

Метафора се јавља као креативни процес утврђивања сличности јер подразумева загонетке.

Најчешћа два тумачења:

- **Сличност** или **поређење између два предмета** (кисела киша Мртвог мора)
- **Схватање из семантичког угла** где она настаје као производ вербалне опозиције или интеракције семантичких садржаја (распевани нокти, оловне мисли).

МЕТОНИМИЈА

Сваки облик представљања стварности састоји се из метонимија.

Метонимија (грчки *metonymia*, замена имена) је фигура у којој се веза између два појма остварује логичком зависношћу, а не по сличности или супротности као код метафоре. У метонимији појмови такође имају преносно значење.

Метонимија асоцира значење унутар истог плана.

Метонимија се јавља на пример, у реченицама: Бели двор је изјавио, НАТО демантује, Црква честита, које указују на места која се јављају као политичка, верска или војна средишта.

Пропаганда...

Питања за разматрање:

- **Каква је разлика између писане и говорне вербалне комуникације?**
- **Чиме се бави социолингвистика?**
- **Шта је знак?**
- **Каква је разлика између кодова понашања и кодова значења?**
- **Шта су дигитални а шта аналогни кодови?**
- **Које су одлике редундантне поруке?**
- **Каква је друштвена функција редунданце?**
- **Шта објашњава перлокуциони аспект исказа?**
- **Опишите индиректне говорне чинове.**
- **Каква је разлика између метафоре и метонимије?**

Вежбе:

1. Покушајте да упоредите две емисије на телевизији, на пример политичку телевизијску емисију и емисију која спада у подручје науке. Који елементи поруке (редундантни или ентропични) се појављују у већој мери и у којој емисији?

ПРЕДАВАЊЕ 7

- Комуникација и култура

Паралингвистичка комуникација

Паралингвистичка комуникација као облик комуникације бави се начином на који је нешто речено.

Снажан аспект паралингвистичке комуникације представљају:

- Динамика (јачина гласа).
- Мелодика (висина гласа).
- Ритмика (ритмичност сигнала).
- Агогика (метрика, коришћење пауза, певања и свега што је људски глас у стању да произведе).

Интонација (опажене варијације у тону гласа)

- Тон гласа
- Интензитет
- Јачина говора
- Боја гласа.

Ритам, пауза и вокална бука

Ритам говора се најчешће изражава брзином изговорених слогова у секунди... (4-7)

Пауза - усмена интерпункција може бити:

- **Логичка или пауза разграничења** (раздваја мисаоне целине и доприноси правилном разумевању израженог).
- **Психичка пауза** (преноси одређено психичко стање говорника).
- **Ритмичка пауза** (везана за стих, римовање).
- **Техничка** (настаје као резултат респираторних могућности комуникатора).

Вокална бука: спољашња и унутрашња.

Комуникација путем звука и музике

Звуци се деле на три основне групе које представљају:

- **Тонови** (правилне вибрације звучног извора и стална фреквенција).
- **Шумови** (звуци који настају неправилним вибрирањем звучног извора при чему се фреквенција стално мења).
- **Унутрашња бука**

Музика се може поделити према:

- **Садржају** свог израза и друштвеном пореклу свог настанка (народна, забавна и уметничко – класична),
- **Начину извођења**, односно средству музичке репродукције: вокална (солистичка, хорска), инструментална (солистичка, камерна и оркестарска), вокално-инструментална (камерна и симфонијска) и сценска (оперска, оперетска или балетска),
- **Намени** (духовна, световна, војна, филмска, дечија),
- **Особинама израза** (лирска, епска, драмска, односно дурска и молска).

Слика као носилац визуелне комуникације

Слика може имати материјалну али и психолошку форму. Под појмом слике подразумева се и представа или замисао, слика која производи извесну сличност између предмета и психолошког стања унутар човека.

Илустрација

Илустрација представља визуелни изглед остварен путем цртања, сликања, фотографије или другог облика визуелне уметности, који наглашава садржај.

Илустрација може бити пратња говору али може бити и у штампаном облику (програм, зборник радова, објављена истраживања) подељеном пре или после говора.

Ефес, 5. век пне

Од апстрактног симбола до иконичког знака

Палеографија је наука која се бави изучавањем писма.

Пиктограм представља графички поједностављен знак којим се различите радње, предмети, професије, идеје и производи доводе у јасну и разумљиву везу са целином.

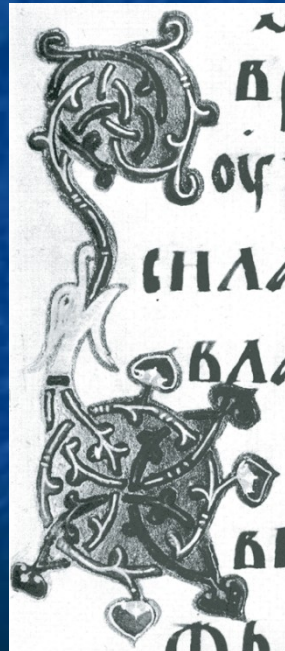

Слика 7. Карџуш (хијероџлиф фараона), храм у Луксору

Воковизуелно: слика, слово или

Визуелизација као облик **рече** преображавања језичког медија и шире, менталних представа у визуелне структуре, има своју предисторију која сеже у дубоку прошлост.

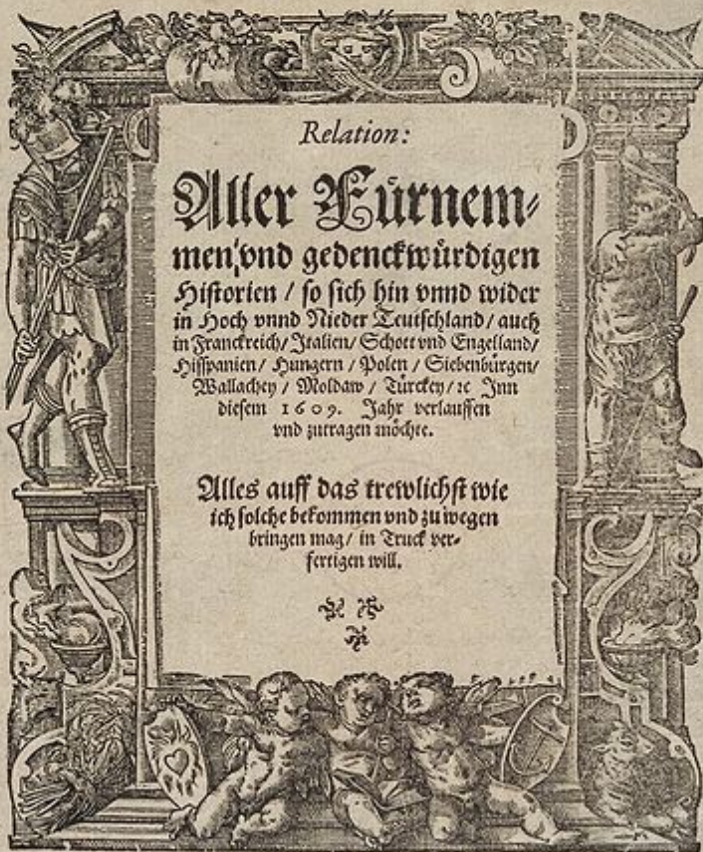
Визуелна поезија је доказ овог вишевековног колебања и међуодноса слике и слова.

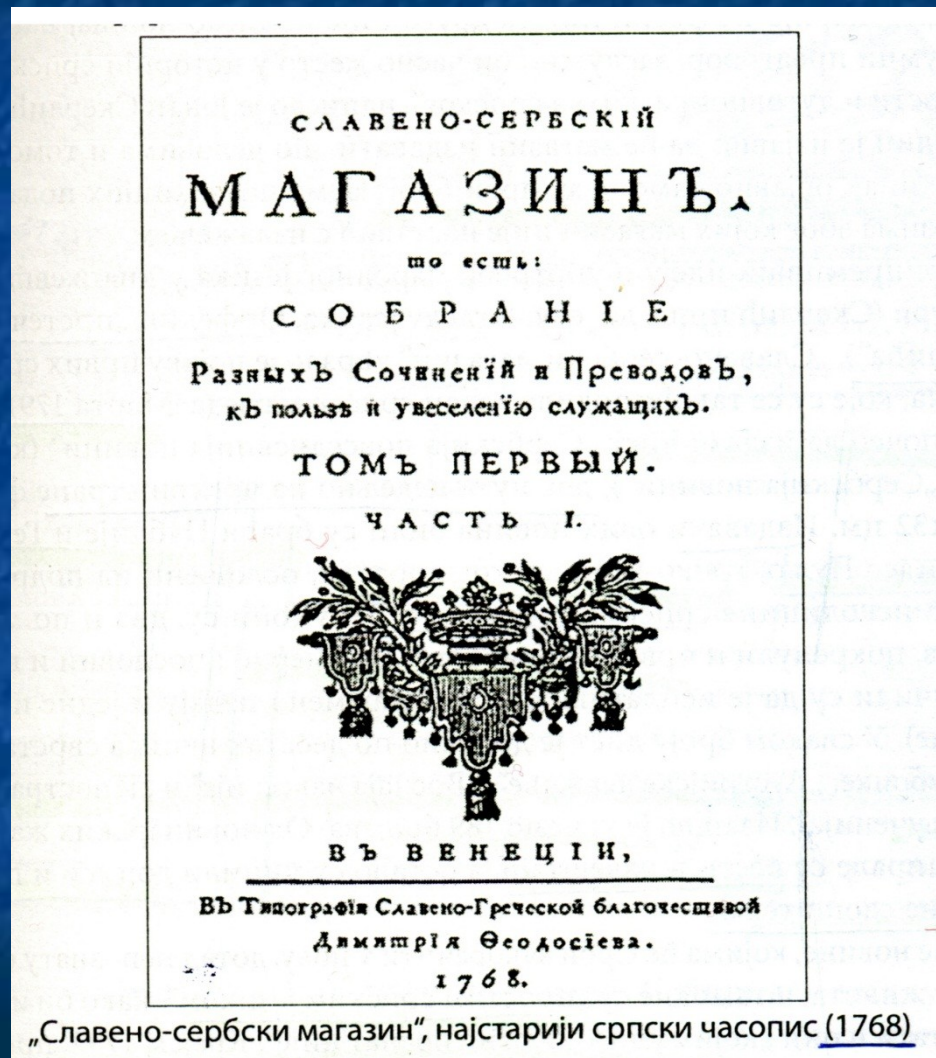
Relation:

Aller Fürnem-
men'vnd gedencfwürdigen
Historien / so sich hin vnnnd wider
in Hoch vnnnd Nieder Teutschland / auch
in Frantreich / Italien / Schott vnd Engelland /
Hisspanien / Hungern / Polen / Siebenbürgen /
Wallachey / Moldau / Türckey / ic. Inn
diesem 1609. Jahr verlauffen
vnd zutragen mochte.

Alles auff das trewlichst wie
ich solche bekommen vnd zu wegen
bringen mag / in Druck ver-
fertigen will.

Славено-сербски магазин,
1768, Венеција
Захарије
Орфелин

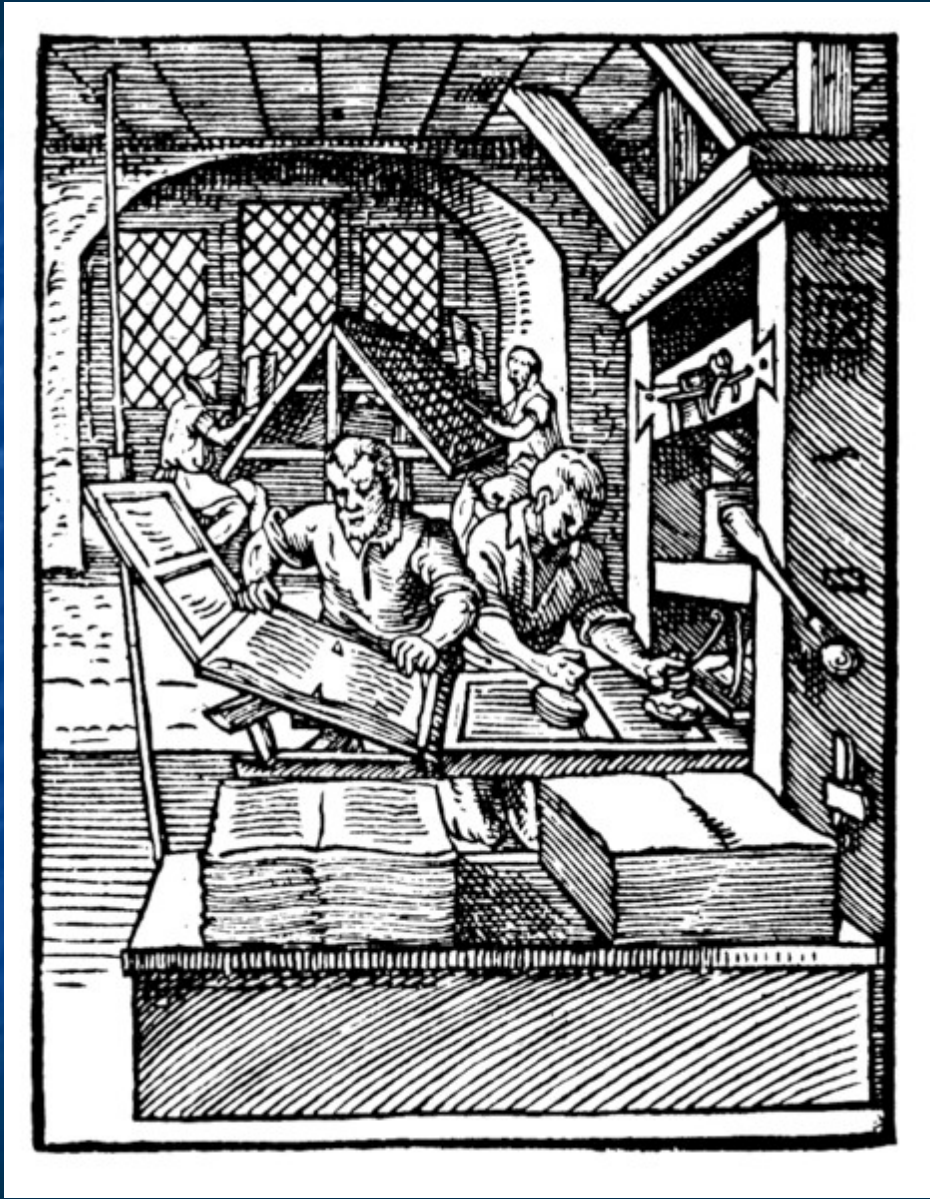
Гутенберг и почетак масовног умножавања слике и писане речи

Штампање слика као тачно поновљивих визуелних исказа који су битно утицали на развој науке.

Са појавом штампарије постала је могућа масовна публикација униформисаног текста, која је довела и до знатног убрзања обавештавања. „Књига је представљала прву машину – учило, као и прву робу масовне производње“ (Меклуан, 1969: 224).

Масовност штампе створила је и широку публику којој се најчешће уместо културних и образовних стандарда наглашава сензација и забава.

Питања за разматрање:

- Шта подразумевамо под појмом визуелно?
- Објасните разлику између фиксираних и менталних слика.
- Шта је илустрација и каква је њена улога у комуникацији?
- Чиме се бави палеографија?
- Објасните значај визуелне поезије.
- Наведите одреднице језика као уметности по Шмиту.
- До чега је довела појава штампе?
- На шта је највише утицала масовност штампе?
- Које године је штампан цетињски *Октоих*?
- Када се штампају прве *Новине Србске*?

Вежбе:

1. Анализирајте насловне странице дневних новина. Изаберите неколико примера различитих новина и упоредите. Какве сцене се на њима најчешће појављују? Какав утисак остављају на Вас?